

Kenderes Andrea:

Emberközelibb Európai Unió (konferencia-beszámoló)

A Liberális Fiatalok Egyesületének rendezésében 2005. november 4. és 5. között a Parlament Vadász-termében konferencia megrendezésére került sor, mely az Európai Alkotmány és az Unió jövőjéről szólt. A konferenciát hat szekcióra tagolták, melyeken hazai és külföldi előadók szerepeltek. A konferencia fővédnöke az Európai Parlament elnöke volt, aki írásban üdvözölte a konferencia résztvevőit. A hazai előadók között szerepelt a csatlakozási tárgyalásokat elkezdő és befejező volt külügyminiszter, jelenlegi EU biztos, a hivatalban lévő külügyminiszter, az öt magyar Európai konventi megbízott, a parlament egyik alelnöke, az Országgyűlés Alkotmányügyi és Igazságügyi Bizottságának, valamint a Költségvetési Bizottságának elnöke, az oktatási miniszter, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára, az Európai Bizottság Magyarországi Képviselőténeke vezetője, a Magyarországi Európa Társaság elnöke, a magyar EU parlamenti képviselők, az SZDSZ-Új Generáció elnöke, a FIDESZ Európai Hivatalának vezetője, vezető professzorok, az Európai Szabadelvű Klub és a Pillar Alapítvány elnöke.

A konferencia külföldi előadói között volt az EU parlament Függetlenség/Demokrácia képviselőcsoportjának elnöke, az Európai Liberális Fiatalok alelnöke, a Mehr Demokratie e.V. elnökségi tagja.

A konferencia elsősorban, arra a kérdésre próbált választ találni, hogy hol tart ma az EU, zátonyra futott-e a bővítési folyamat, az EU alkotmány francia és holland elutasítása után van-e arra politikai realitás, hogy az alkotmányt a tagországok egyhangúlag a közeli jövőben ratifikálják. Ezzel kapcsolatban a magyar konvent tagok azt emelték ki, hogy a fiaskó több tényező kedvezőtlen együtthatása miatt következhetett be. Kiemelték, hogy álláspontjuk szerint nem volt alkotmányozási szükséghelyzet, több olyan kérdést próbáltak rendezni a szerződő felek az alkotmányozás folyamán, amelynek rendezését eddig a konszenzus hiánya

* Kenderes Andrea végzős joghallgató, az ELTE ÁJK nemzetközi jogi tanszékének demonstrátora, gyakornokként dolgozott az ENSZ Emberi Jogok Bizottságánál, ösztöndíjasként tanult a Paris II (Pantheon-Assas) és a Paris X (Nanterre) egyetemeken.

akadályozta, másrészt a lehetőségeken túlmutató elsősorban politikai céllal megfogalmazott rendelkezések is bekerültek az alkotmánytervezetbe. Másrészt a szövegtervezet alapvetően azért lett terjedelmes, mert az alkotmány fogalmkörébe nem tartozó, más módon is megoldható előírásokat tartalmazott. A tervezett alkotmány szövege e sokrétű elvárások miatt bő terjedelmű lett, nemzetközi szerződés lévén szövege jogi értelemben is nehezen érthető. Mint ahogy EU biztosunk előadásában kifejtette, nincs annak realitása, hogy a tervezet szövegét a családok meg tudják vitatni. Egybehangzó volt az álláspont, hogy utólag talán célszerűbb lett volna egy egyszerűbben megfogalmazott alkotmányos tervezet. Külföldi meghívottak kiemelték, az EU Alkotmány nagy problémáinak egyike, hogy egyszerűen képtelenség elolvasni, túl bonyolult, az átlagpolgár számára túl szövevényes. Az I. fejezet még jóként értékelhető, de a III. fejezetnek semmi értelme.

Az Alkotmány meghalt? Maga az „alkotmány” elnevezés nem biztos, hogy szerencsés volt. A média sem segített alapvetően az alkotmányszöveg népszerűsítésében. A híradások alapvetően nem arról számoltak be, hogy 14 EU tagország már jóváhagyta a szerződést (ami az EU tagországok népességét figyelembe véve többséget jelent), hanem a „negatív hír a hír” elvén az elutasítási folyamat került reflektorfénybe. Az előadók egy része felhívta a figyelmet arra, hogy az EU történetében nem példa nélküli eset fordult elő. Ilyen megtorpanásokra bőven van példa az alapszerződések történetében. Amennyiben végigtekintünk az EU eddigi történetén, azt látjuk, hogy a Tanács mindig megtalálta azokat a kompromisszumokat, amelyekkel a továbbhaladás biztosítható volt. Az Alkotmány elutasítása kapcsán az EU Bizottság sok tanultságot levont. Azon vélemény gyengítésére, miszerint az elutasítás oka többek között az volt, hogy az EU intézményeit az emberek nem érzik emberközelinek, ezért az átláthatóságot a bizottság alapvető követelménnyé tette. Nem azt kell hangsúlyoznunk, ami elválaszt minket (európai népeket), hanem ami összeköt.

Alapvetően változtatni kell hazánkban is azon a felfogáson, hogy az EU ne úgy jelenjen meg a társadalom előtt, mintha tőlünk független intézmény lenne, hanem úgy, amelynek részesei vagyunk. Az alkotmány átdolgozhatóságának vizsgálatára az EU Bizottság szakértőket kért fel, annak megvizsgálása érdekében, hogy a tervezett szövege miként egyszerűsíthető. A föderáció, illetve „euroföderáció” kérdésben az előadók egybehangzó megítélése szerint ma és a közeljövőt figyelembe véve, az utóbbinak van csak realitása. Az EU versenyképessége vonatkozásában kiemelték, hogy gazdasági versenyképességünk európai értékeinken nyugszik. A gazdasági térségek között verseny megítélésnél nem hagyható figyelmen kívül, hogy az EU tagországai olyan szociálpolitikai, társadalompolitikai berendezkedéssel bírnak, amely a

versenytársak döntő többségénél még hangsúlyozottan nem jelentkezik. Kiemelésre került, hogy ezen a téren mi nem kívánunk versenyezni vetélytársainkkal. Az előadók abban is egyetértettek, hogy a tagállamok nemzeti szuverenitásokból az esetleges föderáció megteremtése érdekében nem kívánnak lényeges engedményeket tenni.

A kritikaként említett demokrácia deficit vonatkozásában kiemelték, hogy ma az EU parlamentben nincsenek európai pártok és ezek megjelenésére a közeljövőben sem számíthatunk. Ennek több oka van, de semmiképp nem hagyható figyelmen kívül, hogy az EU parlamentnek nincs (és a közeljövőben nem is várható) költségvetési bevétel növelési joga, így kiadás-növelési elképzeléseinek korlátja, hogy a tagországok befizetési kötelezettségét a Tanács határozza meg. Az is egyértelműen látható, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben jelenleg az EU tagországok nem tudnak nagyobb kötelezettséget vállalni a szervezet működtetésére. Az újonnan belépett tagországok felzárkóztatási programjára többlet-erőforrás bevonása gyakorlatilag nem lehetséges. A három nagy tagország belső problémái miatt (amely más tagországoknál is megfigyelhető) a társadalompolitikai vívmányok védelme éles költségvetési problémákat vet fel. Többek között ennek tudható be, hogy a jelenlegi 1%-os befizetési kötelezettség emelése vonatkozásban eddig konszenzus nem alakult ki. Az sem rendkívüli az EU történetében, hogy a költségvetés elfogadása elhúzódik. A jelenlegi gazdasági helyzet, az új kihívások feltehetőleg az EU lendületét meg fogják törni. A konferencián szóba került esetleges EU-adó bevezetése. Ennek korlátjaként jelentkezik, hogy ma az az elsődleges stratégia, hogy a tagállamok népei magukénak tudják az EU-t. Egy esetleges EU-adó bevezetése ezzel pont ellentétes hatást váltana ki.

Kérdésként merült fel, hogy válságban van-e ma az EU? Tény, hogy az unió a történelmi határaihoz érkezett. Törökország felvételének elhúzódó eljárását prognosztizálták az előadók. Egybehangzó vélemény volt, hogy ma az EU tagországban egyöntetűen nem lehet a nép beleegyező jóváhagyását elnyerni minden még belépni szándékozó ország felvételi kérelméhez. A társadalmak hiányos ismeretekkel rendelkeznek az EU-ról. A II. Világháború után pontosan körülhatárolható célokat lehetett megfogalmazni, amely találkozott a tagországok népeinek elvárásaival. Ma nehéz olyan közös célokat találni, mely mögé a társadalom egyértelműen csatlakozik. Új problémákkal áll szemben az EU, és ezek szerencsétlenül egybeestek a bővítéssel, ezért említik sokan okként azt. A külpolitika területén új vívmányként létrejött az EU Külügyi Szolgálat. Szükség van egyeztetésre a külpolitika tekintetében a tagországok között.

Az Unió jogi személyisége is egy vitatott pont. Utópisztikus elképzelésnek tűnik, hogy az EU-nak, mint egyetlen egységes szervnek legyen helye a BT-ben. Megmarad a Tanács

primátusa, a Bizottság és a Parlament mozgásterére ennek van „alárendelve”. Az egyhangú döntéshozatali eljárás (konszenzus keresés) időnként ellehetetleníti a gyors végrehajtást. Ezen az alkotmány radikális áttörést nem hozott volna.

Az Alkotmány az átlag állampolgárokat sem érdekli. Az EU állampolgárokat nem az alkotmánnyal kell megnyerni, hanem a lényeggel, amit megértenek, ami foglalkoztatja őket, az olyan mindennapi kérdésekkel, mint a munkavállalás, tanulás és közösségi fejlesztés. Az EU kommunikációjával kapcsolatban rossz image alakult ki. Tudatosítani kell: az EU nem rajtunk kívül van, hanem már mi is beletartozunk, nemzeti érdekeket nem az EU-val szemben kell érvényesíteni, hanem azon keresztül. A magyar média képviselője szerint EU szintű média még nincs, az összefogás kérdése meg sem jelent a magyar sajtóban. Egyfajta „panasz-kultúra” jellemzi a magyar médiát, az ún. „euro-pesszimizmus”. A politikai elitnek ki kellene lépnie a nemzeti keretek közül, a magyar híradások pedig mind nemzeti megközelítésben tudósítanak. Franciaországban és Hollandiában a sajtó az Alkotmány ürügyén az EU-ról cikkezett és nem az Alkotmányról. A médianak igen nagy szerepe van, egyik résztvevője a közvélemény alakításának. A magyar médiát a kizárólagosság jellemezte a csatlakozás kapcsán, pragmatikus szempontból közelítette meg, mennyi pénz jön majd az EU-ból. A magyar társadalmat az ignorancia jellemzi, tulajdonképpen 15 évvel a csatlakozás után is még a társadalom többsége elég keveset tud az EU-ról. Külön kiemelésre került a nemzeti érdekek kérdése, tévesen úgy mutatták be ezt a közvéleménynek, hogy a magyar nemzeti érdekek védelme a cél.

Pszichésen sem emésztette meg a bővítést a kérdés az EU. Előre kell nézni a jövőbe és nem a múltba. A konferencia során sokan foglalkoztak az alkotmány elnevezés kérdésével: valóban alkotmánnyal állunk szemben? Sokak szerint ez nem is egy alkotmány, ez „csak” egy nemzetközi szerződés. Pozitívumai körében sorolják fel, hogy rögzíti az alapvető jogokat, a kisebbségi jogokat, egyenlőséget hirdet. Megoldást kell találni Franciaország és Hollandia esetén, hogy szóljunk a választókhöz, rossz volt a kommunikáció. Sokan a problémát abban látják, hogy egyáltalán itt volt-e az ideje az EU alkotmánynak? Az elit alkotmánya volt, az elit alkotta magának.

A bővítéssel az a probléma, hogy nincsenek felkészülve sem az új országok, sem pedig a régiók az új országokra. Az előadók egybehangzó véleménye volt, hogy a népszavazás intézményének alkalmazásánál kellő körültekintéssel kell eljárni. Szakmai-kutatási anyaggal alátámasztva ma már kimutatható, hogy Franciaországban és Hollandiában az elutasítás fő oka nem az új tagországok munkaerejétől való félelem volt (lásd rettegett lengyel vízszelőlő), hanem az alkotmány tervezetét utasították el, hanem a kormányzattal szembeni elégedetlenség egyik

megjelenési formája volt a népszavazás végeredménye. A konferencián résztvevő hazai EU parlamenti képviselők korrekt együttműködéséről számoltak be. A 24 parlamenti képviselőnk száma és együttműködése alapján úgy ítélték meg, hogy hazánk érdekeit kellő hatékonysággal tudják képviselni.

A konferencia előadói és hozzászólói egyértelműen kifejezték azon véleményüket, hogy az EU-nak, annak ellenére is van jövője, hogy a további bővülés lehetősége ma már nem számottevő. Az előadók azt prognosztizálták, hogy alapvetően gazdasági okok miatt az azonos együttfejlődés koncepciója nem tartható. Nagy valószínűséggel az az út járható, hogy egy-egy fejlett régió alakul ki, amely mintegy húzza a környező tagországokat. Mintegy üzenetként hatott Gerald Hafner záró előadása: Európa népeinek szolidaritása, az európai kultúra története teremt arra alapot, hogy az Európai Unió megtorpanásokkal fejlődni fog. A „nagy bumm” után az unió állampolgárai a hétköznapiokon keresztül fogják kapcsolataikat szorosabbra fűzni. Ma az a feladat, hogy az unió állampolgárai magukénak vallják az UNIO eszményét úgy, hogy nemzeti szuverenitásukat továbbra is megőrizték.

Az EU jövőbeni stratégiája

Nem lehet az EU polgárai nélkül cselekedni, a Bizottság háza táját újra kell gondolni: sok kisebb bizottság van, meg kell szüntetni a párhuzamosságokat és a feleslegeket. Az EU biztosok felelősségi rendszerét tovább kell fejleszteni az általuk ellátott területeken. A biztosok képviselik szakterületüket, plusz magát a Bizottságot. Új kommunikációs stratégiát kell kialakítani, kommunikációs akcióprogram és ún. fehérvizet van előkészületben. Programok között sorolják fel a „meghallgatni”, „kommunikálni”, és „helyileg kell cselekedni” elveket.

A konferencia betekintést engedett a mai vezető politikusok állásfoglalásaiba az EU jelenlegi helyzetével kapcsolatban. Mind kül- és belpolitikai tekintetben, mind oktatáspolitikai, mind pedig a kommunikáció terén megjelentek a jövőbeni elképzelések. Ez is azt mutatja, hogy akik szerint az EU-nak nincs jövője, azok tévedtek. Újabb és újabb célok jelennek meg, újabb és újabb problémák vetődnek fel, amelyek megoldásra várnak. Az tény, hogy az Alkotmány felkavarta az állóvizet, újra felszínre kerültek a korábban is létezett, de napirendre nem vett súlyos problémák, amelyek az EU polgárait érintik. Az Alkotmányról történt szavazás eredményei rávilágítanak arra is, hogy mekkora jelentőséggel bír a belpolitika és a média egyaránt a vélemény formálás területén. A kérdés talán úgy oldható meg, hogy minden tagállamnak magának kell új stratégiát találnia az EU-val kapcsolatban: ki mivel nyerheti meg

az állampolgárait? Más lehet vonzó egy fejlett nyugat-európainak és más egy újonnan csatlakozott vagy csatlakozó tagállamnak. Az állampolgárokkal meg kellene ismertetni, az EU-t és működését. Nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a bemutatására, hogy ne egy nagy ködös lufiként lebegjen az emberek szeme előtt, közelebb kellene vinni a célokat, hogy magukénak érezhessék. Összegezve, álláspontom szerint többet adott az EU a tagországok állampolgárainak, több vívmánya van (pl: megnyíltak a határok, az utazás, kereskedelem felgyorsult, a belső vámok lebontásra kerültek, egységes fizetőeszköz megteremtése, oktatási, továbbképzési megállapodások stb.) mely okkal adhat alapot a további együttműködésre.

A jelen cikk írója ehhez csak annyit kíván hozzátenni, hogy e történelmi kísérletnek a sikere az unió állampolgárain múlik. Az elmúlt több mint ötven év uniós sikertörténete nem ad alapot arra a következtetésre, hogy az alkotmány elfogadásának fiaskója az unió megszűnését eredményezheti.